

BİNGÖL TARİH VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI

Yıl: 1 2008/1
Cilt: 1 Sayı: 2

Editor

Doç. Dr..Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Editor yardımcıları

Doç.Dr. İbrahim ÇAPAK Müslim AYYILDIZ

Sayı Editörü

Doç.Dr. İbrahim ÇAPAK, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Yusuf BALUKEN

Halkla İlişkiler, Reklam ve Dağıtım Müdürü

Ercan ÇAĞLAYAN

Redaksiyon

Metin SUNA

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Abdullah BAYRAM, Kırıkkale Üniversitesi F.E. F
Prof. Dr. Nihat DİLSİZ, Harran Üniversitesi Biyoloji
Prof.Dr. Şevket TEKTAŞ İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi
Doç. Dr. Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ, Hitit Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim ÇAPAK, Sakarya Üniversitesi
Doç Dr. Mehmet BARÇA, Sakarya Üniversitesi İktisat Fakültesi
Doç. Dr. Eşref TAŞ, Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Kimya böl
Doç. Dr. Halil HASAR, Fırat Üniversitesi, Çevre Mühendisliği
Doç. Dr. Fahrettin YAKUPHANOĞLU, Fırat Üniversitesi FEB.Fizik
Doç.Dr. Hayati AYDIN, Yüzüncüyıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abdullah ÇELİK, Harran Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fak.
Yrd. Doç. Dr. Abdullah TAŞKEŞEN, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Yrd. Doç. Dr. Abdulkahim KOÇIN, Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi FEB
Yrd. Doç. Dr.Ahmet DİKEN, Selçuk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
Yrd.Doç.Dr.Sahip BEROJE, Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat
Yrd.Doç.Dr.Nusrettin BOLELİ, Marmara Üniversitesi
Dr. Enver ARPA, Adalet Bakanlığı
Dr.Orhan BAŞARAN, Atatürk Ü.
Dr.Orhan YAZICI, İnönü Üniversitesi FEB Fak.
Dr. Ali Haydar HAKSAL
M. Hadi TOPRAKTAN, Genç Belediye Başkanı
Lamia LEVENT, Din Hizmetleri Uzmanı
Selahattin MOLLAOĞLU, Bingöl Gazetesi
Zeki KORKUTATA, Sağlık Bakanlığı Daire bşk.
Abdullah DEMİR, Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Mehmet Zeki DAG, Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Muhittin ÖZDEMİR

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Salim ÖĞÜT Hitit Üniversitesi
Prof. Dr. Cevat BAŞARAN Fırat Üniversitesi (FEB.Arkeoloji)
Doç. Dr. Osman AYDINLI Hitit Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet Ali BAYHAN, Atatürk Ünvers (FEB S.Tarihi)
Doç. Dr. Ahmet TAŞGIN, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Doç. Dr. Halil İbrahim BULUT Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Abdurrahman ACAR, Dicle Üniversitesi
Doç. Dr. Hasan KURT, Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Metin BOZAN, Dicle Üniversitesi
Doç. Dr. Abdullah EKİNCİ, Harran Üniversitesi (FEB. Tarihi)
Yrd. Doç. Dr. Süleyman AKKUŞ Sakarya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Şevket ALP, Yüzüncü yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Salih ERPOLAT, Dicle Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet TOP, Y.Y. Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr. Nurettin KOCHAN, Atatürk Üniversitesi (Arkeoloji)
Yrd. Doç.Dr. Mehmet Salih ARI, Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Zülfiyar GÜNGÖR, Ankara Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hasan ÇİÇEK, Yüzüncü Yıl
Yrd.Doç.Dr. Muhammed Sena EKİCİ, Harran Üniversitesi

YAYIN İLKELERİ

- 1."Bingöl Tarih ve Kültür Araştırmaları" dergisi, yılda iki kez yayımlanan hakemli bilimsel bir yayın organıdır.
- 2.Dergimizde Bingölle ilgili yapılan çalışmalar yayımlanmaktadır.
- 3.Dergimiz Bingöl Tarihi ve Kültürü ile ilgilenen herkese açıktır.
- 4.Yayımlanan yazıların bilim, hukuk ve dil sorumluluğu yazarlarına aittir.
- 5.Gönderilen yazılardan bilgi notu, değerlendirme, tanton ve tenkid yazıları dışındakilerin yayımlanmasına hakem raporundan sonra yayın kurulu karar verir.
- 6.Dergimizde telif, çeviri, sadeleştirme, edisyon kritik, kitap ve sempozyum değerlendirmesi çalışmaları yayımlanmaktadır.
- 7.Yayımlanmak üzere göndermek isteyenler yazılarını aşağıdaki mail adresine gönderebilirler. bingoltarihdersisi@gmail.com.

ISSN: 1307-6051

Dizgi ve İçdüzen: Ankara Dizgi Evi

Baskı: Ankamat Mat. San. Ltd. Şti.

Birinci basım: Bahar 2008

İkinci basım: Güz 2014

Yönetim Yeri

Genç Cad. Beritan İş Merkezi Kat 3 No: 6 Bingöl

İletişim: bingoltarihdersisi@gmail.com,

BİNGÖL
TARİH VE KÜLTÜR
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

THE JOURNAL OF BİNGÖL FOR HISTORICAL AND CULTURAL STUDIES

GÜZ 2014
BİNGÖL

İÇİNDEKİLER

TAKDİM.....	7
SAYI EDITÖRÜNDEN.....	9
Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ GENÇ SANCAĞI MUTASARRIFI İBRAHİM KAMİL PAŞA.....	13
İbrahim ÇAPAK BİR ARŞİV BELGESİ ÇERÇEVESİNDE I. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA BİNGÖL'ÜN OĞNUT NAHIYESİ ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER.....	25
Ramazan SEVER KARLIOVA İLÇESİ'NİN EKO-TURİZM POTANSİYELİ.....	35
Abdullah DEMİR BELGELERLE PİLTEN BEY (BALABAN) CAMİİ VE VAKFI.....	45
Ercan ÇAĞLAYAN OSMANLI HÂKİMİYETİNDE ÇAPAKÇUR VE ÇEVRESİNDE İKTİSADİ HAYAT.....	73
Yusuf BALUKEN EYYUBİLER DEVRİ ŞAİRİ İBNU'N-NEBİH EL-MİSRİ'YE AİT ÇAPAKÇUR ŞİİRİ, EDİSYON KRİTİĞİ VE TERCÜMESİ.....	97
Okan ALAY BİNGÖL'DE EVLENME ÂDETLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME.....	105
Abdullah DEMİR İSFAHAN BEY CAMİSİ.....	125
Abdurrahman ACAR OSMANLI BELGELERİNE GÖRE XX. YÜZYILIN İLK ÇEYREĞİNDE KİĞİ KAZASINDAN BİR KESİT.....	133

Ercan ÇAĞLAYAN

OSMANLI TOPLUMUNDA BİRARADA YAŞAMA SANATI:

ÇAPAKÇUR'DA AÇILAN ERMENİ MEKTEBİNE DAİR BELGELER..... 137

KİTAP TANITIMI..... 143

KİTAP TANITIMI..... 147

BİR ARŞİV BELGESİ ÇERÇEVESİNDE

I. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA BİNGÖL'ÜN OĞNUT NAHİYESİ ÜZERİNE

BAZI DÜŞÜNCELER

İbrahim ÇAPAK*

Education is very important for all communities. Hence we aimed in this paper to give information about education and some example illegality in Oğnut whice connected with Bingöl in the 1910 years. In this years there are same problems for example, lack of education, unfairness, illegality

Keywords: Bingöl, Oğnut, education, unfairness, illegality, first world war.

Giriş

Bu çalışmamızda arşiv belgelerine dayalı olarak I. Dünya Savaşı yıllarında Bingöl'ün, o günkü adıyla Oğnut¹ nahiyesi bugünkü adıyla Karlıova ilçesinin ekonomik, sosyo-kültürel ve idari yapısı üzerine kısa bir değerlendirme yapmaya çalışacağız.

Bu değerlendirmede esas aldığımız belge, Genç sancağına bağlı Oğnut Nahiyesi'nin Kırık Köyü muhtarı Mahmut b. Cündi ile otuz kadar köy muhtarı imzasıyla 10 Şubat 1914 (28 Kanun-i sani 1329) tarihinde telgrafla hükümete gönderilen şikâyet dilekçesidir. Merkeze ulaşan dilekçe değerlendirilmiş ve bunun neticesinde konu ile ilgili 19 Şubat 1914 tarih ve 9827/1147 numaralı emir neticesinde 100 sayfalık evrak incelemesi ile 7 sayfalık fezleke hazırlanıp hükümete takdim edilmekle kalınmamış, hadiseler hakkında bazı değerlendirmelerde de bulunulmuştur. Biz bunlara kısaca değinmek istiyoruz.

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Mantık Anabilim Dalı, capakibrahim@hotmail.com

1 Göynük Kazası Osmanlı'nın ilk idari teşkilatında ikinci sınıf olarak 19. Yüzyıla kadar Diyarbakır'a bağlı kalmıştır. Doğu Anadolu'da 16 Ocak 1851 (13. Ra 1267) tarihinde yapılan yeni düzenlemeyle Çapakçur Sancağı'na ve Göynük Nahiyesine yeni müdür tayin edilmiştir. Göynük'ün aşarı Çapakçur Bey'i Süleyman Bey tarafından tahsil ediliyordu. Göynük Geçici bir süre Erzurum'a (Bkz: BOA. MVL.236/19; A. MKT. DV. 172/78), 1878 tarihinde de Bitlis'e bağlı olan Erduşin'e (Genc'e) bağlanmıştır. Bir süre Köy olarak Elazığ'a bağlı olan Çapakçur'un Parhangük Nahiyesi'ne bağlanmıştır. 1936 tarihinde de Nahiye olarak Karlıova ismiyle Bingöl merkeze bağlanmıştır. (bkz. Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, Başbakanlık Devlet Arşivleri, Ankara 2006, s. 208) Osmanlı'nın son dönemlerinde Göynük isminde birkaç nahiye bulunmaktaydı yazışmalarda yanlışlığa meydan vermemek amacıyla Göynük ismi Oğnut olarak değiştirilmiştir.

1. Eğitim

Belgede asıl üzerinde durulan konu eğitimidir. Bu belgeye göre söz konusu tarihlerde Oğnot ve mulhakatının eğitim durumu içler acısıdır. Okuma yazma oranı sifıra yakındır. Okuma yazma bilenler de Türkçe bilmemektedir.

Bu belgenin muhtarlar öncülüğünde kaleme alınıp merkeze gönderilmiş olması, okuma yazma bilen şahısların muhtarlardan oluştuğunu akla getirmektedir. *Bitlis Vilayet Salnameleri*'nde verilen bilgilerde söz konusu tarihlerde Oğnot merkezde ibtadiye okulunun² bulunduğu ifade edilmesi, bu değerlendirmede konu edilen yerleşim birimlerinin, nahiye merkezi olmadığını, köyler olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra belgeden de açıkça tebellür ettiği gibi Oğnot ve bağlı köylerinin hiç birinde medrese bulunmamaktadır. Zaten gerek salnameler, gerekse diğer vesikalar bu bilgiyi doğrular mahiyettedir.

Burada dikkatimizi çeken bir diğer nokta ise köy muhtarlarının eğitimsizliklerine rağmen, eğitimin önemini farkında olmuş olmalarıdır. Onların bu tavrının da ortaya koyduğu gibi eğitim, insanlığın en fazla ihtiyaç duyduğu, insanlıkla beraber tarih sahnesinde görülmeye başlanan bir olgudur.

Bu belgede dikkatimizi çeken bir başka nokta ise okuma yazma bilmeyenlerin % 98'nin Cibranlı aşiretine mensup olmalarıdır. Hatta bunlar sadece okuma yazma değil, Türkçe dahi bilmemektedirler. Bu da söz konusu tarihte Oğnot Nahiyesi'nde ciddi bir şekilde aşiretçiliğin hakim olduğunu, eğitimsizlikten kaynaklanan bir takım sorunların yaşandığını ortaya koymaktadır. Bilindiği gibi, aşiretçilik siteminde aşiret reisi halk üzerinde son derece etkili bir durumda olur. Dolayısıyla halkın aşiret reisine rağmen bir şey yapma imkânı yok gibidir. Eğitim olanaklarının sağlanıp sağlanmaması da keza aşiret reisinin elindedir. Ancak eğitimsiz insanların her zaman daha itaatkâr oldukları göz önünde bulundurulduğunda aşiret reislerinin pek de eğitilmiş insan sayısının artırılmasına yönelik adım atmadıkları bilinmektedir. Nitekim benzeri şikâyetler üzerine, aşiretçiliğin toplumun aleyhine işlediğini ve eğitim için bir engel olduğunu gören II. Abdulhamid, 21 Eylül 1892 tarihinde aşiret reislerinin ve seçkin ailelerin 12-16 yaşlarında olan çocuklarını yetiştirmeyi hedefleyen aşiretlerin yoğun ve hakim olduğu bazı bölgelerde aşiret mektepleri açtırmıştır. Bu aşiret mekteplerinde başlangıçta iki yıllık öğretim programı uygulanmış daha sonra bu program beş yıla çıkartılmıştır. Aşiret mekteplerinde Kuran-ı Kerim, fıkıh, ilmihal gibi din bilgilerin yanında, zamanın fen bilgileri, Fransızca, Türkçe, coğrafya, tarih, edebiyat ve askerî dersler okutulmuştur.

2 Bkz. 1317 tarihli Bitlis vilayet salnamesi, s. 235

Görebildiğimiz kadarıyla Bingöl ve çevresindeki aşiretlerden bu sistemden faydalanan olmamıştır.

2-İdari Yetersizlik

Belgede üzerinde durulmuş bir başka konu ise idari yetersizliktir. Nitekim bu belge açıkça I. Dünya Savaşı yıllarında Oğnut Nahiyesi'nde bazı idarecilerin, görevlerini hukuk ve adalete göre yapmadıkları ve gayri meşru yollara başvurdukları için halk arasında kargaşanın ve güvensizliğin meydana gelmesine sebep olduklarını ortaya koymaktadır. İnceleme konusu yaptığımız ve o günkü hükümetin müfettişlerinin hazırladığı rapor Oğnut Nahiyesi'nde görev yapan bazı memurların birçok yolsuzluğa karıştıklarını göstermektedir. Söz konusu belgede şöyle denilmektedir: "Oğnut Nahiyesi'ndeki me'murinin dahi idaresizliği ve birçok yolsuz mu'ameleleri olmamış değildir. Hatta vesait-i nakliyenin o sırada yazdırılmaması komisyon heyetinin tedbirsizliğinden ileri geldiği evrak-ı tahkikiyeden anlaşıldığı gibi icra edilen tahkikatı saire de bunu teyit etmektedir."³ Belgede yolsuzluk yapan Diyarbakırlı Hacı Ali Efendi, Hasan Efendi, Mahmut Efendi ve tahsildar Fahrettin Efendi gibi bazı idarecilerden de söz edilmektedir. Özellikle tahsildar Fahrettin Efendi'nin yolsuzluğun yanı sıra bazı insanları dövdüğü, sitem ve hakaret ettiği, ayrıca diline sahip çıkmadığına dikkat çekilmektedir.⁴ Yine nahiyede müdür olarak görev yapan Abdulmecid hakkında ne resmen ne de hususi olarak herhangi bir şikâyet vuku bulmamakla beraber nahiyenin ehemmiyeti açısından azledilmeyip başka bir nahiyede görevlendirilmesi ve daha etkin bir müdürün tayin edilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Belgede şikâyet edilen memurlardan bazılarının görevlerinden el çektilerdiği, bazılarının da yerlerinin değiştirildiği sadece Fahrettin Efendi'nin görevinde kaldığı zikredilmektedir.

Belgede nahiyedeki yöneticilerin yolsuzluklarının yanı sıra Jandarmanın da halka iyi davranmadıkları, halktan aldıkları eşya ya da hizmetin karşılığını ödemedikleri ve halka hakaret ettiğinden söz edilmektedir. Konuyla ilgili belgede yer alan ifadeler şöyledir: "Jandarmaların ahaliye işkence ve sopa attıkları cevablarına tedarik edecekleri yem için ekseriyetle hiçbir para verilmediği ve misafir buldukları hanelerde gerek yatak için ve gerek kendilerinin yiyecekleri için dahi hiçbir akçe verilmemekle beraber bu hususta da ahali-i karye bazı güna hakarete buldukları mühakkaktır."⁵ Ancak şunu belirtmek gerekir ki o dönemde nahiyede görev yapan jandarmanın Hamidiye Alayları'nın lağvedilmesinden sonra oluşturulan hafif suvarilerden oluşturulması onların

3 BOA. DH. EUM. EMN 79/25

4 BOA. DH. EUM. EMN 79/25

5 BOA. DH. EUM. EMN 79/25

arasına kısmen niteliksiz insanların karışmasına sebep olmuştur. Halka karşı gösterilen olumsuzlukların, bunların tutumlarından kaynaklanması mümkündür.

3. Fitne sonucu gerçekleşen halkın şikâyetleri ve sonucu

Belgede şikâyetin konusunun hükümete aktarıldığı gibi olmadığı şikâyet edilen bazı idarecilerin görevlerinden ayrıldığı, bazılarının da yerlerinin değiştirildiği ve bazı davaların mururu zamana uğradığı ifade edilmektedir. Ayrıca nahiye halkının toplu olarak şikâyette bulunmasının bir takım kıskırtmalar neticesi ortaya çıktığına dikkat çekilmekte ve bunun gerekçeleri sıralanmaktadır.

İnceleme konusu yaptığımız belgede Cibranlı aşireti üzerinde etkili olan Çırık köyünde oturan Süvari Hafif Aşiret Alaylarına mensup hiçbir rütbesi olmayan Topal Selim Ağa, meydana gelen karşılıkların başkahramanı olarak zikredilmektedir. Belgeye göre Topal Selim Ağa, Cibranlı aşireti üzerindeki nüfuzunu yitirince daha önce gayri meşru yollarla elde ettiklerini kaybetmeye başladığı gibi yeniden elde etme imkânı da bulamamıştır. Selim Ağa nüfuzunu ve birikimini kaybetmeye başlayınca yeniden Cibranlı aşiret üzerindeki nüfuzunu artırmak ve yitirdiklerini elde etmek için menfaati gereği hiç de memnun olmadığı hükümet aleyhine Oğnut Nahiyesi halkını ayaklandırmaya çalışmıştır. Selim Ağanın bunu yapmak için nahiye azalarından olan Azizan köyünde oturan Ahmed Ağa ile Kürük köyünde oturan Keki Ağayı etkileyerek köy halkını bu suretle memurların aleyhine şikâyete yönlendirdiği hatta Keki ve Ahmed Ağaların, köylerinin muhtarlarından Mahmud ile Yusufu; aşağı köy civarında olan köylerin muhtarlarını ve Çırık köyü Muhtarı Ahmed b. Resul, Kargapazar Muhtarı Abdo ve yukarı köyünün muhtarlarını Bahçe köyünde topladıkları ve orada yapılan müzakere neticesinde telgrafların düzenlenerek makamata takdim edildiği anlaşılmaktadır. Problemin çıkmasında, müşevvik ve muharrik başta Selim Ağa olduğu halde nahiye azasından adı geçen Keki ve Ahmed Ağalarla Kürük köyü Muhtarı Mahmud, Azizan Muhtarı Yusuf, Çırık Muhtarı Ahmed b. Resul ve Kargapazar Muhtarı Abdonun büyük rol oynadığı açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Belgede bütün telkin ve tahriklerde Molla Selim'in etkisine özellikle dikkat çekilmektedir.⁶ Görüldüğü gibi Oğnut Nahiyesi'nin otuz altı köyü adına hükümette yapılan şikâyette halkın isteklerinden daha ziyade halkın eğitimsizliğinden de istifade edilerek nüfuzunu yitiren bazı kimselerin nüfuzlarını yeniden elde etmek ve halkın üzerinde var olan egemenlikleri sürdürmek istemelerinden kaynaklanmaktadır.

6 BOA. DH. EUM. EMN 79/25

Sonuç olarak, I. Dünya Savaşı yıllarında Oğnut Nahiyesi'ni oluşturan otuz altı köyün hiçbirinde okulun olmadığı ve okuma yazma oranının %1 veya %2 lerde olduğu bunların da okuduklarını anlamaktan yoksun olduğu görülmektedir. Medeniyetlerin eğitim üzerine kurulduğu göz önünde bulundurulduğunda eğitimin birey ve toplum için ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılır. Bireyin ve toplumun ferahı için eğitim ve öğretim ciddiye alınmalı ve insanlar objektif kriterlere göre yetiştirilmelidir. Eğitimde manevi değerler de hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir. Çünkü eğitimin yanında manevi değerler de yitirilirse ne birey ne de toplum ayakta durulabilir. Ayrıca toplum içerisinde yönetici konumda olanların bir takım niteliklere sahip olmaları gerekir. Her şeyden önce yönetici, herkese eşit ve adil davranmalı, onlara sevgi ile yaklaşmalıdır; fert ve toplumun hak ve hukukunu korumalı ve kollamalıdır; iyilik ve yardımları adil ölçüler içinde yapmalı, herkese hakkı ne ise onu vermeli, bu konuda hataya düşmemeye çalışmalıdır. Ehil olmayan kimseler hak etmedikleri mekân ve mevkilere getirilince, bu insanların dine, devlete ve millete giderilmesi mümkün olmayan zararlar verdikleri inkâr edilemez bir gerçektir.

BELGE

Genç Sancağı'na bağlı Oğnut nahiyesinin Kürük köyü Muhtarı Mahmut b. Cümdi ve otuz kadar köy muhtarı imzasıyla Sadaret-i Uzma'ya ve makam-ı devletlerine çekilen 28 Kanun-ı sani 1329 tarihli telgrafname münderecatının tahkikiyle neticesinin ba-fezleke arzı lüzumu vilayet-i celilerinin 6 Şubat 1329 tarih ve 9827/1147 numaralı emirname-i sami-i cenabı vilayetpenahilerinde emr-u irade buyrulmuştu. Mezkûr nahiyeye azimetle ol-babda ki tahkikat icra edilerek tutulan yüz sayfalı evrak-ı tahkikiye ile yedi sahifeden ibaret olan fezleke takdim-i huzur-ı Samileri kılınmıştır. Ancak evrak-ı tahkikiyeye ve suver-i saire ile edilen tahkikata göre mesele-i mebhuse için bazı mütala'a arzına dahi mecburiyet hasıl olmuştur şöyle ki:

Zikredilen Nahiye Cibranlı Aşreti ismiyle bilinen otuz altı köyden ibaret bulunduğu ve ahalisi yüzde doksan sekiz oranında Türkçe bile konuşmamakla nahiye dahilinde kesinlikle okul/mekteb bulunmadığını Türkçe okur yazar olmak üzere ancak bir iki kişinin mevcut ola bileceği bunların da vurud edecek bir emri veyahut bir mektubu layıkıyla anlamak derecesinde bulunmadıkları ve bütün halk cehalet içinde poyan olduğu anlaşılacakla beraber oradaki me'murinin dahi idaresizliği ve bir çok yolsuz mu'ameleleri olmamış değildir.

Hatta vesait-i nakliyenin o sırada yazdırılmaması komisyon heyetinin tedbirsizliğinden ileri geldiği evrak-ı tahkikiyeden anlaşıldığı gibi icra edilen tahkikatı saire de bunu teyit etmektedir.

Jandarmaların ahaliye işkence ve sopa attıkları cevablarına tedarik edebilecekleri yem için ekseriyetle hiçbir para verilmediği ve misafir buldukları hanelerde gerek yatak için ve gerek kendilerinin yiyecekleri için dahi hiçbir akçe verilmemekle beraber bu hususta da köy halkı/ahali-i karye bazı günâ hakarete buldukları kesindir/mühakkaktır. Müdür-ı esbak Diyarbakırlı Hacı Ali Efendi'nin evrak-ı tahkikiyeden ve resmen cereyan eden mü'ameleye nazaran muma ileyh Hacı Ali Efendi'nin biraz fazla olmak üzere muma ileyhden evvelki müdürlerden Hasan ve Mahmud Efendilerin dahi hilaf-ı kanun birçok yolsuzluk dahi vuku'a getirdikleri anlaşılmaktadır. Tahsildar Fahrettin Efendi'ye gelince mezkûr nahiyede tekalifi emiriyeden sene-i cedideye bir şey bırakılmadığına nazaran gerçi vazife esnasında pek barid mü'melata ictisar ettiği dahi bazı kimseleri dövmekle beraber sitem ve hakaret ettiği ve lisanına sahabet edemediği dahi anlaşılmıştır.

Müdür-ı lahık Abdülmecid Efendi hakkında gerçi ne resmen ve ne hususi bir surette şikâyet vuku' bulmadı ise de nahiyenin ehemmiyeti mahsusasına nazaran muma ileyhin azil suretiyle değil diğer bir nahiyeye tebdiliyle oraya son derece de fa'al bir müdürün tayini derece-i vücubdadır. Şikâyet edilen memurlardan bazıları inşisal suretiyle ve diğerleri tebdil edilerek nahiyede tahsildar Fahrettin Efendi'nin başka kimse kalmamış ise de zaten mesele i'zam edildiği mahiyette olmayıp şikâyetlerinin kısmen murur-ı zamana uğradığı ve kısmen hukuk-ı şahsiyeye müta'allik olup şikâyet name itasına mütevakıf bulunduğu ve birkaçının dahi ba-istid'a vaki olan şikâyet üzerine derdest-i rü'yet olduğu ol-babda ki fezleke de arz edilmişti. Ancak birkaç meselenin takip edilmemesi kendilerinin cehlina veya hut her neden ise nazar-ı kanundan mektum tutarak yine bir fikre müstenid olmak üzere müraca'ata teşebbüs etmediklerine ihtimal verilebilir ve maa haza nahiyehin ahalsinin böyle müttefikân şikâyete teşebbüs etmeleri pek de ahval-i mebsuteden olmayıp bazı ilka'at-ı fesadiye neticesi olduğu da melhuzdur şöyle ki:

Mezkur nahiyenin Çırık köyünde sakin ve Süvari Hafif Aşiret Alaylarına mensup olup hiçbir rütbesi olmayan Ağavattan Topal Selim Ağa namıyla bilinen şahsın evvelce mezkur aşiret üzerinde olan nüfuzunu bütün bütün zayıf ederek o vakitlerde suver-i na meşru'a ile biriktirdiği binlerce liralara artık kazanmak ihtimali olmadığından sene be-sene sarfa mecbur olarak kaybettiğini ve tekrar oralarda eski nüfuzunu bulamazsa hayat-ı haliyesinden istifade edemeyeceğini anlayan ve kişisel menfaati dolayısıyla hükümet-i hazıradan hiç de memnun olmayan merhum Selim Ağa nahiyehin azalarından olup Azizan köyünde meskun Ahmed Ağa ile Kürük köyünde meskun Keki Ağa'yı nezdine celb ederek ahaliyi kurayı bu suretle memurin aleyhine şikâyete kıyam ettirdiği hatta Keki ve Ahmed Ağalar karyelerinin muhtarlarından Mahmud ile Yusuf aşağı köyünün cihetinin muhtarlarını ve Çırık köyü Muhtarı Ahmed bin Resul ve Kargapazar Muhtarı Abdo dahi yukarı köyünün muhtarlarını Bahçe köyünde topladıkları ve orada yapılan müzakere neticesinde telgrafların tertib edilerek makamata takdim edildiğinin anlaşıldığına nazaran meselede müşevvik ve muharrik başta Selim Ağa olduğu halde nahiyeye azasından merhum Keki ve Ahmed Ağalarla Kürük köyü Muhtarı Mahmud ve Azizan Muhtarı Yusuf ve Çırık Muhtarı Ahmed bin Resul ve Kargapazar Muhtarı

Abdo taraflarından vuku'a getirildiği bedihi bulunmuş ve binaen aleyh mesele-i malume-i irticaiyeye sergerde olan Molla Selim mel'unun aslen mezkur Uğnut Nahiyesi'nin Bahçe Köyü ahalisinden olmasına ve nahiyeye-i mezkure de biraderi ve bir çok akraba ve mensubatın nüfuzu bulunmasına ve esasen orada yapılan ictimâ'da Bahçe Köyünde vuku'a geldiğine nazaran otuz altı pare kuradan ibaret bulunan bu nahiyeye ahalisinin de bu suretle şikayette bulunmaları mar'ul-arz bazı ilkaatı fesadiye neticesi olarak merkum Molla Selim tarafından vuku'bulan telkinat ve tesvilat-ı hainanenin bir mükaddimesi olmak üzere merkum Topal Selim ve Keki ve Ahmed Ağalarla muhtarlardan Mahmud ve Yusuf ve Ahmed ve Abdo'nun tahrik ve teşvikiyle ileri geldiği ağıleb ihtimalden bulunduğundan satvet-u şevket-i hükümet ne demek olduğunun merkumun üzerinde de büyük bir tesir bıraktırmak üzere haklarında mü'amele-i kanuniye icra buyrulması mütala'a kılınmakta ise de yine her halde icrayı icabı mütevakkıf-ı emr-u irade-i cenabı vilayetpenahileri bulunmuştur. Ol-babda ferman 8 Nisan 1330 / 21 04 1914

BOA. DH. EUM. EMN 79/25

